

olvasó

A belváros könyve

Tomsics Emőke: Budapest Atlantisza

FARKAS ZSUZSA

Városháza Kiadó, Budapest, 2015, 294 oldal, ár nélkül

A pesti belváros átalakulása a 19. század végén alcímet viselő impozáns kötet címlapjára az Eskü téri híd épülő pesti kapuzatának felvételét választották, mely 1901-ben készült. A közel 300 oldalas kötetet Tomsics Emőke írta, a mutatókat Medgyessy Zsófia készítette, szakmai lektora Gyáni Gábor volt.

A 235 képpel és térképekkel is ellátott kiadvány jóval meghaladja az eddigi Budapest-képeskönyveket, melyek az egykori épületeket mutatták be általában Klósz György igen sikeres és maradandó képein. A közölt tanulmány számos régebbi kutatásra támaszkodhatott, melyek alaposan összegezték a városrendezés, a fejlődés generációkra lebontható lépéseit. A szerző két fontos, eddig kevésbé használt forrás-csoportot emelt ki: egyrészt az 1860-as, 1870-es évek publicisztikáját, amelyek a hétköznapi térhasználathoz szolgáltattak adalékokat, másrészt a fényképeket. Véleménye szerint eddig háttérbe szorult ez a két forrás, melyeket most ő vállaltóra fogott.

Vannak egyetemek Európában, ahol már beépült a gyakorlatba az, hogy PhD-fokozatot csak az kaphat, aki a védés utáni megfelelő javítások elvégzésével a dolgozatot valamelyik kiadónál megjelen-teti. Az itthoni védéseken számtalanszor hallottunk opponensektől olyan tanácsokat, melyek a dolgozatok kiadás előtti szerkezeti

átdolgozására irányultak. Sajnálatos, hogy nagyon kevés tanulmány kovácsolódott könyvvé, a megjelenés nem része a tudományos fokozatnak. Ez a kötet ritka kivételnek tekinthető.

A feldolgozás az 1860-as évektől kezdődik, hiszen az első városképek ekkor készültek. A vizuális források használatában Tomsics az újabb keletű angol szakirodalomra támaszkodik. Tanulságos a közölt képek készítőinek sora: Klósz György 32, Weinwurm Antal 20, Erdélyi Mór 5, Divald Károly és Gévay Béla 2-2, Simonyi Antal, Heidenhaus Ede, Alkér Ede pedig egy-egy képpel szerepel, mellettük számos az ismeretlen fényképező.

A tanulmány és a fényképek egyaránt tanulságot szolgálnak: hogyan változott a belterület, hogyan alakult a modernizáció. A lakosság növekedése miatt a város szétterjedt, a jelentős építmények, mint a színházak, az országház, a belterületen kívül épültek fel. Az 1860-as években a publicisztikai és szépirodalmi írások alapján a belvárosi utcai lét jól megrajzolható, de fényképes ábrázolás nem maradt fenn ezekről. Sajnos képek nem őrizték meg a preindusztriális város szövegekben rögzített képét. Klósz György munkássága már az átalakult, modern várost varázsolja eléink, pusztán műveinek egy-egy véletlenszerű részlete utal a régi városra.

A fejlődés miatt a régi házakat újabb, magasabb épületekkel cserélték fel. Ebben az időben a Belváros a Gizella tér felé vezető Váci utcát jelentette.

Nagy élmény volt – a szerző segítségével – a Gizella téren (1874-től nevezték Vörösmarty térnek) felfedezni Klósz György felvételén az egyik nevezetes pesti fényképészeti műtermet. Borsos József 1870-ben költözött oda. Miután az épület megrepesztett, először három gerendával alátámasztották, majd a pesti Építési Bizottság elrendelte a veszedelmessé vált ház lebontását, így a bérlőknek – a boltosoknak és a kereskedőknek – ki kellett költözniük 1875-ben. Ha az ember ismeri a történetet, a pillanat megöröktése különleges Borsos József felvételén, aki kamerájával egyszerűen csak kinézett stúdiója ablakából a konflisokra. A Belvárosban további nyolc fényképész dolgozott az adóhivatal szerint, tehát reménykedhetünk, hogy valamelyik hasonló kíváncsisággal a külvilág felé fordult néhány pillanatra, hogy megörökítsen valamit a környezetéből.

A bibliográfiával, topográfiai regiszterrel, képjegyzékkel, névmutatóval, az épületek mutatójával is rendelkező, igen alapos kötetet a szerző bizonyára folyamatosan fejleszti tovább. Egy ilyen „hálás”, sokakat érdeklő témánál ez érthető is.